

Οιδίπους
Τεύχος 14

***Πέραν του Καταναγκασμού της Επανάληψης και καθ' οδόν προς τη
Μορφοποίηση: Αρνητικό Τραύμα και Οδύνη της Ευχαρίστησης***
Αυγή Σακετοπούλου¹²

Περίληψη

Το άρθρο αυτό, με βάση τις εργασίες των Botella (2005· 2014), του Levine (2010· 2013) και του Scarfone (2011· 2013), διερευνά το αρνητικό τραύμα και τα κλινικά προβλήματα της αντιμετώπισης των μη αναπαρασταθέντων ψυχικών καταστάσεων. Προτείνεται ότι δομικές ομοιότητες ανάμεσα στην ψυχική οικονομία ορισμένων σεξουαλικών διαστροφών αφ' ενός, και του αρνητικού τραύματος αφ' ετέρου, ευνοούν το να καταστεί η διαστροφικότητα σημείο (κλινικής) πρόσβασης σε μη αναπαρασταθείσες ψυχικές καταστάσεις.

Η διαστροφική σεξουαλικότητα επιχειρεί μέσα σε οικονομικό περιβάλλον κλιμακούμενων διεγέρσεων, και ωθεί πέραν των ορίων του ανεκτού. Η ακόρεστη όρεξη της για εντατικοποιημένους ερεθισμούς μπορεί να οδηγήσει σε ξέσπασμα ευχαρίστησης, σε βαθμό οδύνης ή εξάντλησης, παραγωγώντας οδύνη στην ευχαρίστηση. Τέτοια αλγεινή ευχαρίστηση μπορεί να υπερχειλίσει την ομοιοστάση και στην κορύφωσή της μπορεί να επιφέρει συντριβή του εγώ (Bersani, 1986). Όταν το εγώ κατακερματισθεί τότε μη αναπαρασταθέντα θραύσματα μπορεί να εκδηλωθούν με τη μορφή αισθησιακών ψυχικών καταστάσεων. Οι τελευταίες, σαν θετικές εγγραφές, μπορούν με τη σειρά τους να υποστούν διεργασία μέσα στην θεραπευτική διαδικασία. Μία κλινική βινιέτα θα δείξει πώς μία απορρύθμιση προερχόμενη από μία διαστροφική συναλλαγή μίας αναλύομενης έκανε δυνατό να σκεφτούμε και να μιλήσουμε για πρότερα μη αναπαρασταθείσες ψυχικές καταστάσεις.

¹ Η Αυγή Σακετοπούλου είναι διδάκτωρ Ψυχολογίας (PhD), διδάσκουσα στο Μεταδιδακτορικό Πρόγραμμα Ψυχοθεραπείας και Ψυχανάλυσης του Πανεπιστημίου της Νέας Υόρκης (NYU) και στο Ψυχαναλυτικό Ινστιτούτο της Νέας Υόρκης (NYPSI). Είναι μέλος του εκδοτικού συμβουλίου των ψυχαναλυτικών περιοδικών *Psychoanalytic Dialogues* και *Studies in Gender and Sexuality*. Έχει λάβει μεταξύ άλλων το βραβείο *Ruth Stein* από το Μεταδιδακτορικό Πρόγραμμα του Πανεπιστημίου της Νέας Υόρκης, το βραβείο *Ralph Roughton* από Αμερικανική Ψυχαναλυτική Ένωση (APsAA) και, το 2014, το βραβείο *Symonds* και το βραβείο του περιοδικού της Αμερικανικής Ψυχαναλυτικής Ένωσης (JAPA).

² Η συγγραφέας ευχαριστεί τον Δρ. Νικόλαο Λαμνίδη για την ευγενική μετάφραση του κειμένου της από τα Αγγλικά.

Λέξεις-κλειδιά: τραύμα, σεξουαλικότητα, παραβίαση, επανάληψη, αναπαράσταση, διαστροφή, μη αναπαρασταθείσες (ψυχικές) καταστάσεις

Abstract

This paper draws on the work of the Botellas (2005; 2014), Levine (2010; 2013) and Scarfone (2011; 2013) to explore negative trauma and the clinical problem of treating unrepresented states. It proposes that the structural similarities between the psychic economy of some sexual perversions and that of negative trauma overlap in ways that can make perversity into a portal for unrepresented states.

Perverse sexuality operates within an economical regime of escalating excitations, pushing against the limit of what is tolerable. Its insatiable appetite for intensified stimulation can lead to a welling up of pleasure to the point of pain or exhaustion producing pleasure that is suffered. Such suffering of pleasure can override homeostatic controls and at its apex, may result in a shattering of the ego (Bersani, 1986). When the ego shatters, unrepresented fragments may leap forward in the form of sensuous states. As positive inscriptions these can, in turn, be worked with in the consulting room. A vignette will illustrate how the dysregulation produced by an analysand's perverse encounter made it possible for us to find a way to think and speak about previously unrepresented states.

Keywords: trauma, sexuality, transgression, repetition, representation, perversion, unrepresented states

Το πρόβλημα του ψυχικού τραύματος έχει αποτελέσει για τους ψυχαναλυτές κεντρικό σημείο από την απαρχή του κλάδου μας. Ήδη από τα πρώτα χρόνια, όταν ο Freud ανακάλυπτε τις θεραπευτικές επιπτώσεις της ανασκαφής των τραυματικών αναμνήσεων στην αντιμετώπιση των υστερικών συμπτωμάτων, έως την μετέπειτα εργασία του όταν, καθ' οδό προς την αναθεώρηση της διόρασής του, πρότεινε ότι, στην πραγματικότητα, δεν ήταν το ίδιο το τραύμα που επέφερε τα νευρωτικά φαινόμενα, αλλά τα τραυματικά μεθύστερα της ασυνείδητης φαντασίωσης, το ερώτημα του ρόλου του τραύματος στον σχηματισμό συμπτωμάτων και εν γένει στην ψυχική ζωή είχε κεντρική θέση. Μέχρι σήμερα, μεγάλο μέρος της μεταψυχολογίας μας συνεχίζει να διερευνά τις επιπτώσεις του τραυματικού βιώματος στην ψυχική λειτουργία. Αλλά το είδος του τραυματικού βιώματος που συνήθως συζητείται, το είδος που συχνότερα εντοπίζεται σε αναλυτικές θεραπείες είναι το 'θετικό' τραύμα, δηλαδή το τραύμα που έχει ψυχικά αναπαρασταθεί.

Αναπαράσταση και Απουσία

Παρά τον κίνδυνο της υπεραπλούστευσης και εν όψει ενός χρήσιμου, ελπίζω, περιγράμματος θέλω να στραφώ, προσωρινά, στο τι εννοούμε όταν ομιλούμε για τραυματική εμπειρία που έχει φθάσει το επίπεδο της *ψυχικής αναπαράστασης*. Στην

εργασία του *Το Ασυνείδητο* ο Freud (1915) διέκρινε μεταξύ παραστάσεων, που αναφέρονται σε ότι είναι υλικό και αντιληπτικά παρόν στον έξω κόσμο, και αναπαραστάσεων, με τις οποίες περιέγραφε ό,τι, ως επακόλουθο μίας παράστασης, έχει αποκτήσει διαρκή παρουσία σ' ένα νού. Δεν είναι όμως η μετανάστευση της εξωτερικής εντύπωσης μέσα στο εσωτερικό του ψυχισμού η μόνη προϋπόθεση ώστε το υλικό να έχει ψυχικά αναπαρασταθεί. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι το υλικό καθίσταται ψυχικά αναπαραστημένο όταν τα περιεχόμενά του δεν έχουν μέσα στο ασυνείδητο απλώς την υπόσταση 'πραγμάτων' αλλά όταν έχουν επαρκώς απαρτιωθεί σε αλυσίδες σημασιών, όταν έχουν συνδεθεί σε συνειρμικές συνδέσεις. Θα μπορούσαμε να το θεωρήσουμε σαν ένα βίωμα που δεν έχει ακόμη επισυμβεί, μία εμπειρία που ακόμη δεν «γεννήθηκε» (Eigen, 2007).

Ποιός είναι λοιπόν ο ρόλος και η επίπτωση του μη αναπαρασταθένος αυτού υλικού; Με άλλα λόγια οι «παραστάσεις-πράγματος» (Sachvorstellungen, Freud, op cit) που πλέουν στο ασυνείδητο – και που δεν αποκρίνονται στην ανάμνηση και υπάρχουν εκτός χρόνου – ανήκουν άραγε στις εμπειρίες ή στις μνήμες με τον τρόπο που κατανοούμε συνήθως τις τελευταίες; Τι επίπτωση έχει το μη αναπαρασταθέν υλικό και οι μη αναπαρασταθείσες καταστάσεις στον ψυχισμό; Εδώ βρισκόμαστε σε έδαφος που οντολογικώς είναι αρκετά διαφορετικό από το δομικό ασυνείδητο, που συγκροτείται με την απώθηση. Δεν πρόκειται εδώ για υλικό που να μπορεί να γίνει αντικείμενο ψυχικής διαχείρισης και που να υπόκειται σε άμυνες του εγώ, σε μεταθέσεις και συμπυκνώσεις, αλλά (πρόκειται) για ένα ασυνείδητο, σχηματισμένο διαμέσου της ανικανότητας, κατ' αρχήν, του υλικού να διαταχθεί κάπως (Winnicott, 1974). Πρόκειται εδώ για συνδιαλλαγή με εγγραφές που είναι μάλλον άρρητες και εν-τω-γεννάσθαι και που δεν μπορούν να γίνουν αντικείμενο σκέψης. Ο Vermote (2011) τις περιέγραψε σαν υλικό όχι-ακόμη-ψυχικό.

Η κλινική εμπειρία δείχνει ότι παρόμοιο όχι-ακόμη-ψυχικό υλικό και παρόμοιες (ψυχικές) καταστάσεις, που έχουν διαφύγει την αναπαράστασή (τους), δεν παύουν να μπορούν να παίξουν κεντρικούς ρόλους στην ενδοψυχική λειτουργία (Green, 2013· Levine, 2010· Scarfone, 2010· 2011). Αυτή καθ' εαυτή η ύπαρξη των (ψυχικών) καταστάσεων αυτών, υποστηρίζουν οι Botella (2005), συνιστά καθ' εαυτή μία τραυματική συνθήκη. Τα πράγματα γίνονται ακόμη πιο δύσκολα από κλινική άποψη όταν αυτό το είδος τραύματος, που βάσει των εργασιών του Green πάνω στο αρνητικό (1987) οι Botella αποκαλούν *αρνητικό τραύμα*, δεν γνωστοποιεί την ύπαρξή του με συμπτώματα και παραπραξίες, όπως γνωρίζουμε ότι συμβαίνει με το θετικό τραύμα. Σε αντίθεση με το αναπαρασταθέν, απωθημένο τραυματικό βίωμα που μπορεί, υπό την αιγίδα μίας καλής ανάλυσης, να γίνει δυνατή η αποκατάσταση, ή τουλάχιστον, η συνδιαλλαγή μαζί του, σε κάποια συγκαλυμμένη μορφή, αυτό το είδος τραύματος «δεν είναι σε θέση να παράσχει υποκαταστάσεις (κατάλληλες) για ασυνείδητες αναπαραστάσεις-πράγματος» (Botella & Botella, 2005, σ. 114). Όντας έξω από την δικαιοδοσία της απώθησης «δεν είναι σε θέση να δώσει προσυνειδητά παρακλάδια που

να μπορούν να παραληφθούν από την πρωτογενή διαδικασία... υπάρχει παντελής απουσία νοητότητας και, συνεπώς, περιεχομένου, και όχι (απλώς απουσία) αντιλήψεων με τραυματικό περιεχόμενο (Botella & Botella, 2005, σ. 116, πλάγια στο πρωτότυπο).

Υπό αυτό το πρίσμα η αναλυτική εργασία που απαιτείται στη θεραπεία των ασθενών με αρνητικό τραύμα, δεν είναι η κανονική αναλυτική οδός της αποκάλυψης της σύγκρουσης, της αποφλοιώσης των αμυντικών στρωματώσεων και της εξόρυξης του αρχαιακού ασυνειδήτου. Η κλασική τεχνική δεν είναι σε θέση να πλησιάσει τους ασθενείς αυτούς (Levine, 2010· Scarfone, 2013). Όντας εξαιρετικά δύσκολο να συλληφθεί, η παρουσία αυτού του είδους τραύματος μπορεί να διακριθεί μόνον με την επισήμανση των κενών που αφήνει στις αυλακώσεις του: μπορεί, συνεπώς, να κάνει εμφανή την παρουσία του με τρόπους διάχυτους σε όλο το φάσμα του χαρακτήρα των ασθενών μας ή στην ύφανση της συνολικής τους ψυχικής συγκρότησης (δεν εμφανίζεται συνεπώς σε τοπικές αναπαραστατικές πυκνώσεις, σαν μορφές σχηματισμένων συμπτωμάτων, αλλά με τρόπους πιο διάσπαρτους)· ενίοτε μπορεί να εμφανισθεί με την μορφή του ανιστόρητου τρόπου που μερικοί ασθενείς μας παρουσιάζουν τον εαυτό τους.

Πώς σχηματίζονται αυτά τα διάκενα στις αναπαραστάσεις; Βάσει των Botella το αρνητικό τραύμα πηγάζει από αυτό που το παιδί θα όφειλε μεν (να προσλάβει) αλλά δεν προσέλαβε (2005). Συνεπώς δεν πρόκειται για πράξη αλλά για μη-πράξη της γονικής γενεάς που σημάδεψε τον ψυχισμό του ασθενή. Απαρτιζόμενο διαμέσου μίας απουσίας μάλλον παρά παρουσίας, σχηματίζει ένα ψυχικό κενό μάλλον παρά ένα ψυχικό απόστημα. Το κενό υπερχειλίζει το εγώ και αφήνει μία αόρατη, πλην υπαρκτή ουλή, βάσει της οποίας αναπτύσσονται συμπτώματα 'κενά περιεχομένου'. Σε πιο πρόσφατες εργασίες τους οι Botella παρουσίασαν κλινικό υλικό που δείχνει ότι και το θετικό τραύμα, όταν επέλθει στη νηπιακή ψυχική ζωή πριν το ανώριμο εγώ μπορέσει να συλλάβει πλήρως την πολυπλοκότητα του ενήλικου κόσμου, μπορεί να διαφύγει την αναπαράσταση και να παρασταθεί σε μορφές διάκενων και απουσιών (2014). Παρουσιάζουν το κλινικό παράδειγμα ενός ασθενή που η μητέρα του αποπειράθηκε ν' αυτοκτονήσει κατά την πρώιμη ζωή του αλλά που το υπανάπτυκτο εγώ του δεν μπόρεσε να συναθροίσει τα θραύσματα εγγραφών που βρέθηκαν στο δρόμο του, ώστε να μπορέσει να κατανοήσει τι συνέβη. Συνεπώς το τραύμα της απόπειρας αυτοκτονίας της μητέρας του δεν αναπαραστάθηκε ποτέ πριν την ανάλυσή του.

Σύμφωνα με τον Laplanche τα τραυματικά διάκενα είναι, σε κάποιο βαθμό, αναμενόμενα από αναπτυξιακής απόψεως. Πηγάζουν δε, περισσότερο από το τραύμα της εμφύτευσης (1999) παρά από υπολείμματα πρώιμων τραυμάτων, που είτε παραείναι υπόρρητα για να γίνουν αντιληπτά είτε αποδίδονται σε απουσία της αναπτυξιακώς κατάλληλης φροντίδας. 'Εμφύτευση' είναι ο όρος που ο Laplanche κράτησε για να περιγράψει ότι επισυμβαίνει στη σχέση του νηπίου με την φροντίζουσα ή τον φροντίζοντά το. Η συνειδητά εμπρόθετη επικοινωνία με το παιδί συνοδεύεται πάντοτε από μικρές κινήσεις, αποχρώσεις του βλέμματος, μυϊκό τόνο και προσωδικά στοιχεία του λόγου που διαθλώνται απο το ασυνείδητο του ενήλικα. Τα μηνύματα αυτά διαφεύγουν

της συνείδησης του ενηλίκου αλλά δεν παύουν να απορροφώνται από το νήπιο με τρόπους που εξ ορισμού είναι πέραν της αναπαράστασης. Αν αναλογιστούμε, επί παραδείγματι, έναν πατέρα που ασκεί ελαφρώς μεν πλην αισθητώς λιγότερη πίεση στο σώμα του νηπίου του, καθώς καθαρίζει τον πρωκτό του, μετά από αλλαγή πάντας. Το διασωματωμένο³ (inter-embodied) ‘όχι’ της αιμομεικτικής απαγόρευσης και του άγχους της ομοερωτικοποίησης, διαρρέει εντός του ψυχισμού του νηπίου, αν και με τρόπο που είναι αδύνατον ν’ αναπαρασταθεί. Το ψυχόσωμα του νηπίου αισθάνεται τη μεταβολή στην πίεση και αντιλαμβάνεται ίσως ακόμη και τη μεταβολή στον καρδιακό ρυθμό του πατέρα, τη μεταβολή στην ψυχική εγγύτητα καθώς και πλήθος άλλων αμυντικών μεταβολών. Αλλά το νήπιο δεν έχει ούτε την ικανότητα του εγώ ούτε την εμπειρία να οργανώσει αυτές τις συστηματικές (έστω και ασυνείδητες, από πλευράς φροντίζοντα) αντιδράσεις που δεν είναι, για εκείνο παρά μία δέσμη ακατανόητων αισθήσεων και αντιλήψεων, που αναπόφευκτα και συνεχώς διαφεύγουν την αναπαράσταση.

Η Εργασία Μορφοποίησης

Οι Botella και Botella (2005· 2013) ήταν οι πρώτοι που χρησιμοποίησαν τον όρο *μορφοπλαστικότητα*⁴, αναφερόμενοι σε μία διαδικασία όπου το βίωμα, που δεν έχει ακόμη επαρκώς οργανωθεί για να καταστεί αναπαραστάσιμο, μπορεί ν’ αρχίσει να στερεοποιείται σε ψυχική αναπαράσταση. Η κλινική σημασία της εργασίας μορφοποίησης τους έγινε εμφανής κατά την αντιμετώπιση μη-σχηματοποιημένων (ψυχικών) καταστάσεων σε παιδιά και ενήλικες ασθενείς – με άλλα λόγια, κατά την εργασία τους με το μη απωθημένο ασυνείδητο. Αφ’ ης στιγμής με παρόμοιους ασθενείς η αναλυτική εργασία δεν περιστρέφεται γύρω από την αποκάλυψη συγκαλυμμένου ασυνείδητου υλικού αλλά σκοπεύει στη σφυρηλάτηση συνδέσεων ανάμεσα σε σκέψη και συναίσθημα, στη σύνδεση σημαίνοντος και σημειομένου ώστε να προκύψει νόημα μέσα από αδειοσύνη και κενά, (οι Botella) υποστηρίζουν ότι στην κλινική εργασία με το αρνητικό τραύμα η πρωταρχική εστίαση είναι στο να βοηθήσει το όχι-ακόμη-ψυχικό υλικό – που (ο/η ασθενής) δεν μπορεί να το σκεφτεί ή να σκεφτεί επ’ αυτού – να στερεοποιηθεί σε οργανωμένες, συναισθηματικά επενδεδυμένες συνειρμικές σειρές. Σε τέτοιες θεραπείες, κατά τη θεωρία τους, το συντονισμένο ασυνείδητο της αναλύτριας αναχαιτίζει *αυθορμήτως* τα μη-σχηματοποιημένα στοιχεία του μη-απωθημένου ασυνείδητου του ασθενή. Με το να τα διασώζει έτσι από έναν κόσμο ασχημάτιστων κενών η ψυχική εργασία της αναλύτριας (που είναι, σε έναν βαθμό, παρόμοια με την λειτουργία-α του Bion) υποβοηθά ως συνοδός προς την ψυχική αναπαράσταση.

³ Σ.τ.Ε. Για την έννοια της σωμάτωσης (embodiment) δεξ τη συνομιλία με την Alessandra Lemma, στο παρόν τεύχος.

⁴ Σ.τ.Ε. Για να διακρίνουμε την *figuration* (Darstellung) από την *figurabilité* (Darstellbarkeit), δεν μπορούμε να τις αποκαλούμε αμφότερες ‘μορφοποίηση’. Κρατάμε τον όρο μορφοποίηση για την πρώτη (την διαδικασία καθ’ εαυτή) και προτείνουμε την μορφοπλαστικότητα για την δεύτερη .

Για τους Botella (2013) η εργασία της μορφοποίησης επισυμβαίνει μέσω της αυθόρμητης, αυτοσχέδιας δράση της αναλύτριας⁵. Οι ίδιες οι μη-αναπαρασταθείσες (ψυχικές) καταστάσεις της ίδιας της αναλύτριας στρατεύονται στη διαδικασία του μορφοποίησης των βιωμάτων του ασθενή. Υποδαυλιζόμενη από το ασυνείδητο του ασθενή η αναλύτρια δεν αποκρίνεται μόνον με σκέψεις αλλά, ενίοτε, και με πράξεις της⁶. Έτσι θραύσματα από την ίδια τη ψυχική ζωή της αναλύτριας⁷ πτυχώνονται με τρόπο που το μη-σηματοποιημένο βίωμα του ασθενή να γίνεται νοητό. Επομένως το ίδιο το ασυνείδητο της αναλύτριας παίζει ρόλο αγωγού στην ίδια τη δημιουργία του νού του ασθενή (Levine, 2013).

Και να η Σεξουαλικότητα

Για λόγους που θα εξηγήσω σύντομα οι σεξουαλικές διαστροφές μπορεί να παράσχουν στην αναλυτική δυάδα γενεσιουργές διόδους σε τύπους απουσιών και κενών που άλλως θα ήταν πολύ δύσκολο να προσεγγισθούν. Η ιδέα ότι η σεξουαλική διαστροφή μπορεί να έχει ικανότητα να διεκπεραιώσει έλλογη ψυχική εργασία δεν είναι φυσικά καινούργια. Ο Robert Stoller, στις όψιμες εργασίες του αναθεώρησε εν μέρει τις αρχικές του θέσεις για τις διαστροφές ως ερωτικές μορφές του μίσους (1986) και έφθασε μέχρι του να διεξάγει εθνογραφικές μελέτες και ψυχοδυναμικά πληροφορημένες συνεντεύξεις με σεξουαλικά διεστραμμένους. Οι μελέτες του τον οδήγησαν στο συμπέρασμα ότι η ψυχαναλυτική θεώρηση της γεννητικής σεξουαλικότητας ως επιστεγάσματος ψυχικής υγείας αντικατόπτριζε μάλλον αντιμεταβιβαστικά άγχη (των ίδιων των ψυχαναλυτών) παρά συνιστούσε κάποιο αντικειμενικό μέτρο της ψυχικής υγείας (1991· 2009). Αναφερόμενη στη μακρά ψυχαναλυτική θεωρητική παράδοση που θεωρούσε αυτές τις άλλες σεξουαλικότητες ως καταναγκαστικές, θλιβερές επαναλήψεις του παρελθόντος η εργασία της Joyce McDougall (1995) επίσης αντέκρουσε αυτές τις παραδεδεδεγμένες ψυχαναλυτικές θέσεις. Με πειστικό κλινικό υλικό έδειξε ότι η σεξουαλική διαστροφή (ή, οι νεοσεξουαλικότητες, για να χρησιμοποιήσω το δικό της όρο) μπορεί και να αποτελεί τον βέλτιστο συμβιβασμό που ορισμένοι ασθενείς βρίσκουν για να διαχειρισθούν την εγγραφή ενός πρώιμου, θετικού τραύματος.

Πριν προχωρήσω επιτρέψτε μου να ορίσω το πώς χρησιμοποιώ τον όρο ‘διαστροφή’. Δεν αναφέρομαι σε ιδιαίτερες σεξουαλικές πρακτικές αλλά μάλλον σε συνδιαλλαγές που βιώνονται από τον ίδιο τον ασθενή ως παραβατικές και συγκεκριμένα τα είδη σεξουαλικών συνδιαλλαγών που ξεπερνούν τη απαγορευτική γραμμή προς την κατεύθυνση της παρα-πολλότητας⁸ του βιώματος. Ποιές πράξεις θα βιωθούν ως

⁵ Και ο ο Stern (2010) γράφει με κομπότση για τα ζητήματα αυτά, από την σχεσιακή σκοπιά.

⁶ Για ένα συγκινητικό κλινικό παράδειγμα δεξ Botella, 2005, κεφ. 3.

⁷ Σ.τ.Ε. Αντί για «αναλύτρια» θα μπορούσε να γράφεται και «αναλυτής».

⁸ Χρησιμοποιώ την ‘παρα-πολλότητα’, όρο που χρησιμοποιείται επίσης από τους Atlas & Benjamin (2015), αναφερόμενο στην υπερχειλίση του συναισθήματος και της αίσθησης που μπορεί να δυναμοποιηθεί με μοναδικό τρόπο από την παραβατική σεξουαλικότητα. Δεν εννοώ, εδώ, στην παρα-πολλότητα ως σύμπτωμα της αποτυχίας της ρυθμιστικής ικανότητας.

παραβατικές κυμαίνεται, όπως είναι φυσικό, ευρέως μεταξύ διαφορετικών υποκειμένων: για κάποιον μπορεί να είναι η στοματική σεξουαλική επαφή να είναι ντροπή, για κάποιον άλλον να μην είναι ανεκτός ο πόνος της πρωκτικής διεύδουσης και για έναν τρίτο να ανεβαίνει πολύ το άγχος από την σεξουαλική επαφή με ανοιχτά φώτα.

Η παράβαση και η δια-σωμάτωση (Hartman, 2013) συνεργούν στην αλληλενίσχυσή τους. Η πρώτη θελγει τον εαυτό στο να διαρρήξει τους ρυθμιστικούς φραγμούς του. Η τελευταία πλημμυρίζει τον ασθενή με κρυπτογραφημένα μηνύματα από πλευράς του άλλου (Τι θέλει αυτός/αυτή από μένα; Τι σημαίνει αυτό το βλέμμα/πιάσιμο/άγγιγμα;). Τα δύο αυτά μαζί συνιστούν τα συστατικά αυτού που αποκαλώ διαστροφή: μία *σεξουαλική διαδικασία* που είναι ενδοψυχική μεν, ενεργοποιείται διΰποκειμενικά δε. Το βίωμα που παράγει έχει την ποιότητα της υπερχείλισης και της υπερβολής (Stein, 2008). Αυτή η κατάσταση ωθεί τον ασθενή προς μία απορρύθμιση που υπερχειλίζει την αρτιότητα του εαυτού και πιέζει το υποκείμενο να υπερβεί το ομοιοστατικό σημείο που εγγυάται την συνοχή του εγώ⁹.

Αυτή η πλημμυρίδα ενισχυμένης διέγερσης παράγει ένα είδος ευχαρίστης που είναι οδυνηρή. Στο ζενίθ της αμοιβαίας διεύδουσης ευχαρίστησης και οδύνης που έχει προτείνει ο θεωρητικός της λογοτεχνίας Leo Bersani, έρχεται στο προσκήνιο ένα βίωμα που ο ίδιος το αποκαλεί αυτό-θραυση, που αφήνει το υποκείμενο στιγμιαία διαρρηγμένο (1986).

Και γιατί κάτι παρόμοιο να είναι ιδιότητα κυρίως της διαστροφικής σεξουαλικότητας και όχι κάθε σεξουαλικότητας καθ' εαυτή; Σε τελευταία ανάλυση η ίδια η σεξουαλικότητα δεν είναι από τη φύση της υπερβάλλουσα και υπερχειλιστική (Stein, op cit· Gonzalez, 2014); Η διαστροφή είναι ιδεωδώς προορισμένη γι' αυτό το κάλεσμα του εγώ σε εκτροχιασμό διότι, καθώς τροφοδοτείται από παραβατικότητα, λειτουργεί κάτω από συνθήκες ψυχικής οικονομίας με κλιμακούμενες διεγέρσεις. Η ακατάσχετη όρεξη της παραβατικότητας για εντατικοποιημένους ερεθισμούς μπορεί να υπερβεί τους ομοιοστατικούς ελέγχους και να έτσι να προέλθει μία διαρρηξη (του εγώ). Η διόγκωση της απόλαυσης – ακόμη και μέχρι σημείου εξάντλησης (Laplanche, 2011, σ. 234) – είναι το κλειδί για την κατανόηση των παροδικών καταρρεύσεων που περιγράφω, καθώς προσδίδει στις διαστροφικές σεξουαλικότητες το αναρχικό δυναμικό τους.

Μέσα σε αυτή την ανοιχτή ψυχική ρήξη με τον τρόπο αυτό, επιτρέπει σε μη αναπαρασταθέντα βιώματα και σε αινιγματικές (ψυχικές) καταστάσεις που ακόμη δεν γεννήθηκαν να έρθουν στο προσκήνιο. Το υλικό αυτό φανερώνεται σε μορφή αισθητηριακών ψηφίων. Με την έννοια αυτή η αυτό-θραυση όχι μόνον δεν είναι

⁹ Το να σκεφτεί κανείς την διαστροφική σεξουαλικότητα ως προσβλέπουσα στον εκτροχιασμό του εγώ διαμέσου της εξώθησης των ορίων είναι μία μεθοδολογικά διαφορετική προσέγγιση σε ότι αφορά το εκκριτικό απόθεμα (της σεξουαλικότητας) από εκείνη που έχουν οι θεωρίες της παιδικής σεξουαλικότητας που υπογραμμίζουν τον μητρικό συντονισμό και την αμοιβαία αλληλορύθμιση των διεγερμένων (ψυχικών) καταστάσεων (Atlas & Benjamin, 2015· Benjamin, 2012). Αντί να εστιάζεται στον καθορισμό και την διατήρηση βέλτιστων επιπέδων διέγερσης, αυτός ο τρόπος σκέψης ακολουθεί την ευχαρίστηση στη χώρα της υπεδιέγερσης, και ανιχνεύει τι συμβαίνει στην παρα-πολλότητα του βιώματος που ωθεί προς το ανυπόφορο.

τραυματικό βίωμα με την συνήθη έννοια του όρου αλλά σε ορισμένες περιστάσεις μάλλον μπορεί να υπηρετεί την κατεύθυνση της κίνησης προς την αναπαράσταση. Όταν η αναλύτρια μπορεί να σταθεί προσηλωμένη στα ψήγματα αυτά, αντί να υποκύψει στο αντιμεταβιβαστικό άγχος που συχνά συνοδεύει την εργασία με έντονο σεξουαλικό υλικό (Dimen, 2006) ενδεχομένως να καταστεί δυνατόν τα ψήγματα αυτά να αξιοποιηθούν στην εργασία με το αρνητικό τραύμα του ασθενή και (ενδεχομένως) να υποβοηθηθεί το όχι-ακόμη-ψυχικό υλικό ν' αναπαρασταθεί.

Κλινικό Παράδειγμα: Βίβιαν

Η Βίβιαν ήρθε για θεραπεία με έλλειψη πρωίμων αναμνήσεων που εντυπωσίαζε. Τη βίβιαν σαν να πλέει σ' ένα ανιστόρητο χώρο και χρόνο, χωρίς ευανάγνωστους δεσμούς με το παρελθόν της και με ένα μόλις και μετά βίας αρθρωμένο χρονικό της παιδικής της ηλικίας. Παρά την εμφανώς ολοζώντανη οξύτητα της κοινωνικής και επαγγελματικής της ζωής, μεγάλα κομμάτια της ύπαρξης της Βίβιαν μου φαίνονταν ότι παρέμεναν *incommunicado* (Winnicott, 1965). Υπήρχαν φυσικά 'πληροφορίες' που γνώριζα γι' αυτήν: Ήξερα, για παράδειγμα, ότι προερχόταν από μία οικογένεια της εργατικής τάξης που είχε μεταναστεύσει στις ΗΠΑ – εκεί όπου και την είδα – όταν η Βίβιαν ήταν 4, ώστε έτσι που εκείνη και η αδελφή της να είχαν «μία ευκαιρία για καλύτερη ζωή»: ότι η μητέρα της είχε μεγάλες δυσκολίες να προσαρμοσθεί στη νέα χώρα και ότι ποτέ δεν έμαθε καλά Αγγλικά: ότι ο πατέρας της εργαζόταν σκληρά και ότι επίσης δυσκολεύτηκε να προσαρμοσθεί στις νέες συνθήκες της ζωής του. Τα περισσότερα από τα παραπάνω μου είχαν κοινοποιηθεί σαν ενόητες δεδομένων απογουμένων από νόημα ή συνέπειες, σαν 'δεδομένα' που ήταν ασύνδετα με συναίσθημα και χωρίς καθόλου συνειρμικές συνδέσεις. Το αρχικό μέρος της εργασίας μας είχε κινηθεί αργά αλλά σταθερά και υπήρξαν ορισμένα σημεία συμπτωματικής ανακούφισης.

Στον τρίτο χρόνο της ανάλυσης η Βίβιαν αναφέρθηκε σε μία σεξουαλική συνδιαλλαγή που αποδείχθηκε ότι θα είχε μεγάλη επίπτωση στην αναλυτική εργασία μας, εξ ου και την παρουσιάζω εδώ λεπτομερώς¹⁰. Ας στραφούμε λοιπόν στην εμπειρία της Βίβιαν που την περιέγραψε ως εξής: Στη συγκεκριμένη σεξουαλική στιγμή η Βίβιαν τοποθέτησε την ερωμένη της Άννα γυμνή, με την πλάτη στον τοίχο. Τα μάτια της Άννας ήταν δεμένα και τα χέρια της ήταν και αυτά δεμένα πίσω από την πλάτη. Η Βίβιαν, με μικρές υποδερμικές βελόνες τρύπησε σε διάφορα σημεία και τις δύο πλευρές του γυμνού σώματος της Άννας, ξεκινώντας από την κλείδα και φθάνοντας μέχρι τους μηρούς. Μετά η Βίβιαν γδύθηκε και η ίδια. Καθώς στεκόταν γυμνή αντικριστά με την ερωμένη της, τρύπησε και το δικό της σώμα με συμμετρικό τρόπο. Αφού τελείωσε, η Βίβιαν έδεσε μεταξύ τους, με ελαστικό ιμάντα, τις αντίστοιχες βελόνες, ανάμεσα στα δύο σώματα,

¹⁰ Αφού σκοπός μου είναι να δείξω πώς η θραύση του εγώ και η απελευθέρωση των αντιληπτικών ψηγημάτων μπορεί ενδεχομένως διανοίξει το δρόμο για ν' αναπαρασταθεί πρότερα μη-αναπαρασταθέν υλικό, θα παρακάμψω τη γενικότερη συζήτηση για τη θεραπεία της Βίβιαν και τη βαθύτερη διερεύνηση των μεταβιβαστικών/αντιμεταβιβαστικών δυναμικών, εκτός από ότι είναι άμεσα συναφές με την κλινική απεικόνιση των θεωρητικών μου θέσεων.

έτσι όπως ήταν βυθισμένες υποδορίως. Οι βελόνες του αριστερού μέρους του σώματος της Βίβιαν δέθηκαν με τις βελόνες του δεξιού μέρους του σώματος της Άννας. Και αντιστοίχως από την άλλη πλευρά, αλλά με άλλο ελαστικό μιάντα. Όταν αυτό το σύνθετο τελετουργικό ολοκληρώθηκε η Βίβιαν έλυσε τα μάτια της Άννας. Η Άννα κοίταξε και προσπάθησε να κατανοήσει τον παράξενο δεσμό που έδενε τα σώματά τους. Όταν το βλέμμα της ξαναγύρισε στο βλέμμα της Βίβιαν, η τελευταία έκανε ένα μαλακό βήμα πίσω έτσι που οι ιμάντες τεντώθηκαν. Μαλακά αλλά σταθερά οι ιμάντες τράβηξαν και ανασήκωσαν το δέρμα προκαλώντας μία ελαφρά οδυνηρή αίσθηση.

Η Βίβιαν κατανοούσε αυτό που έκανε σαν προσφορά στην Άννα, που η παιδική της ηλικία ήταν συνδεδεμένη με έντονους σωματικούς τραυματισμούς. Η Βίβιαν αισθανόταν ότι έτσι μετέδιδε στην Άννα μία συμβολική, δια-σωματωμένη αναγνώριση του σωματικού και ψυχικού πόνου που η ίδια η Άννα είχε υποφέρει. Περαιτέρω, με αυτό το προσωρινό 'ράψιμό' της πάνω στην ερωμένη της, η Βίβιαν ήθελε να εκφράσει την αφοσίωσή της ότι θα μείνει δεμένη στη σύντροφό της, παρά τους περίπλοκους τρόπους που τα βάσανα της Άννας 'αιμορραγούσαν' μέσα στην ίδια τους τη σχέση. Η σεξουαλική επαφή που ακολούθησε ξεχειλίζε: οι οδυνηρές δερματικές αισθήσεις, οι συναισθηματικές τους σημασίες και οι γεννητικοί ερεθισμοί, όλα κλιμακώνονταν σε μία ιλιγγιωδώς μεθυστική εμπειρία. Η Βίβιαν αισθάνθηκε ότι διαρρηχθηκε, με τα όριά της να διαλύονται μέχρι που έφθασε να αισθάνεται ότι «σκορπιζόταν σε κομμάτια, σαν να κατερεε σε άπειρα μικροσκοπικά θραύσματα».

Αυτή η απεριόριστη έντονη επαφή εξέπληξε την Βίβιαν και, όπως αποκάλυψε ο αναλυτικός χρόνος, ήταν κάτι περισσότερο από απλώς αισθησιακά συναρπαστική. Στις συνεδρίες της η ασθενής μου μου ανέφερε ότι οι στιγμές που περιεγραψε ότι κατερεε συνοδεύονταν από μία σειρά από ασυνήθιστες, φευγαλέες αισθήσεις, που η Βίβιαν τις βίωσε σαν στοιχειακές και δύσκολες να διατυπωθούν λεκτικά: επέμενε ότι κάθε επικοινωνιακή εκδοχή τους θα απαιτούσε να 'συμπιεστούν' σε λέξεις που εν τέλει θα ήταν ανεπαρκείς. Αυτό που κάπως κατάφερε να διατυπώσει ήταν ότι όλες αυτές οι αισθήσεις γύριζαν γύρω από ένα αισθητηριακό ίχνος που δυσκολευόταν να το εντοπίσει: «Κάτι μεταξύ μυρωδιάς και γεύσης, κάτι σαν καυστική πικράδα, ή μάλλον όχι, περισσότερο πικράδα». Δεν μπορούσε να ξέρει. Εκεί που η Βίβιαν προσπαθούσε – και δεν κατάφερε – να βρεί τις κατάλληλες λέξεις που θα μετέδιδαν την άφατη εμπειρία της, αναρωτήθηκα μήπως κάτι εντελώς διαφορετικό συνεβaine. Σε άλλες κλινικές μου εμπειρίες με ασθενείς που εμπλέκονται σε διαστροφικές πρακτικές, είχα ακούσει περιγραφές έκπτωσης των ορίων του εαυτού και εκχείλισης ανείπωτων αισθήσεων, συναφών με ότι μου περιέγραφε η Βίβιαν. Στις περιστάσεις αυτές (Saketopoulou, 2014) είχαμε φθάσει τελικώς να ανακαλύψουμε μία απογυμνωμένη αίσθηση επαφής με βιώματα που δεν είχαν ακόμη αναπαρασταθεί ψυχικά. Αναρωτήθηκα: Μήπως αυτό που διαπερασε τη Βίβιαν δεν ήταν παρά βιωματικά ψήγματα που δεν έχουν ακόμη γεννηθεί;

Την ώρα πριν να ξαναδώ τη Βίβιαν και στη χρονική διάρκεια μίας συνεδρίας που ακυρώθηκε μου ήρθε μία απροσδόκητη και έντονη όρεξη για Ελληνικό καφέ. Τη στιγμή

εκείνη μόνον παροδικά σημείωσα τον παράξενο χαρακτήρα της όρεξής μου: Κανονικά βιώνω αυτές τις ασυνήθιστα δυνατές ορέξεις τους πρώτους 1-2 μήνες αφού επιστρέψω στη Νέα Υόρκη από τις καλοκαιρινές διακοπές μου στη χώρα μου, τότε που η νοσταλγία είναι στο ζενίθ της.

Μόλις η Βίβιαν μπήκε στο δωμάτιο και εκεί που πήγαινε προς το ντιβάνι, στην αρχή της ώρας, μπορώ τώρα να πω ότι κάτι είχε ήδη συμβεί. Η Βίβιαν ξάπλωσε και φαινόταν αναστατη. Μετά από μία ασυνήθιστα μακρά σιωπή με ρώτησε για μία μυρωδιά που εντόπισε στο γραφείο μου. Ήταν η μυρωδιά του καφέ που απλωνόταν έντονα στο χώρο αλλά η Βίβιαν δεν μπορούσε ακριβώς να εντοπίσει. Ο ιδιαίτερος τρόπος που έψαχνε τις λέξεις μου θύμιζε τη δυσκολία της να περιγράψει την άφατη αισθητηριακή εμπειρία που είχε ξεσπάσει εν μέσω της σεξουαλικής συνδιαλλαγής της με την Άννα. Δάκρυα άρχισαν να τρέχουν στα μάτια της ασθενούς μου και σύντομα έγιναν λυγμοί. Έκανα κάπως πίσω, έκπληκτη από την αναπάντεχα έντονη συναισθηματική έκφραση, που ήταν μάλλον ασυνήθης στην ανάλυση αυτή. Καθώς αισθανόμουν αβέβαιη σχετικά με το τι ακριβώς ξεδιπλωνόταν ταχέως, σχολίασα με ήσυχη φωνή, ότι κάτι φαίνεται να την ανησύχησε πολύ. Η Βίβιαν παρέμεινε ήσυχη και αισθάνθηκα ότι αυτό που μάλλον χρειαζόταν ήταν μία μη-διδειδυτική αναλυτική παρουσία παρά μία λεκτική παρέμβαση που θα μπορούσε να βιωθεί σαν πρόωρη ώθηση για σχηματοποίηση νοήματος και που θα είχε πηγάσει μάλλον από τη δική μου αγχώδη ψυχική κατάσταση. Καθώς παρέμεινα ήσυχα παρούσα για όλη την υπόλοιπη ώρα, η Βίβιαν ταλαντευόταν μεταξύ κλάματος και σιωπής.

Η Βίβιαν ξεκίνησε την επόμενη αναλυτική ώρα με την αφήγηση μίας ιστορίας. Η ιστορία αυτή οδήγησε σε ορισμένα ‘γεγονότα’ που μας ήταν ήδη επιφανειακά γνωστά: Ήδη ‘ξέραμε’ ότι η μητέρα της Βίβιαν ήταν απίστευτα ανήσυχη που η φτώχεια της οικογένειας και το ότι ήταν μετανάστες θα καταδίκαζε τις κόρες της σε λιγοστές ευκαιρίες για γάμο. Οι ελπίδες της για την κοινωνική άνοδο των κοριτσιών της είχε τρόπον τινά εγκυστωθεί στη φαντασίωση της ότι αν μάθουν να παίζουν πιάνο αυτό θα τους εξασφάλιζε έναν καλό γάμο (κατα καιρούς ειχα ακουσει οτι ειχαν υπαρξει κι αλλες, αλλα η συγκεκριμενη ητανε ιδαιτερα εντονη). Για να μπορεί να πληρώσει για τα μαθήματα η μητέρα είχε μπει σε μία δεύτερη, μερικής απασχόλησης, βαριά, χειρονακτική εργασία που την κούραζε και πονούσε το σώμα της.

Η Βίβιαν περιέγραψε με λεπτομέρεια το μάθημα του πιάνου. Καθώς έμπαιναν στο σπίτι της δασκαλας, στα δύο κορίτσια προσφερόταν ένα φλιτζάνι καφές – κάτι σύνηθες στην κουλτούρα τους. Ο καφές ήταν ζεματιστός, περισσότερο μια απαίτηση παρά μια προσφορά: το μάθημα δεν άρχιζε πριν η Βίβιαν και η αδερφή της να τον πιουν. Και ενώ η αδελφή της Βίβιαν θα άφηνε τον καφέ στην άκρη, μέχρι να κρυώσει, η ασθενής μου αισθανόταν διωκόμενη από την σκέψη ότι κάθε λεπτό καθυστέρησης σπαταλούσε πολυτιμο χρόνο από αυτόν που η μητέρα της πλήρωνε με την οδυνηρή χειρονακτική της εργασία. Υπό το απαιτητικό βλέμμα της δασκαλας η Βίβιαν κατάπινε βιαστικά τον πικρό, ζεματιστό καφέ. Και καθώς η Βίβιαν αφηγείτο την ζεματιστή αίσθηση που της έφερνε δάκρυα στα μάτια εγώ σκέφτηκα το αισθητηριακό ψήγμα που είχε προκύψει στην

συνδιαλλαγή της με την Άννα «κάτι μεταξύ μυρωδιάς και γεύσης, κάτι σαν καυστική πικράδα, ή μάλλον όχι, περισσότερο πικράδα».

Η Βίβιαν θαύμαζε βαθιά την εργασιακή ηθική της μητέρας της που, στο έκδηλο επίπεδο, αφορούσε την ευημερία των κοριτσιών της. Η ασθενής μου αισθανόταν επίσης πολλή ενοχή για το πόσο υπέφερε σωματικά η μητέρα με τη σκληρή χειρονακτική εργασία, και τα τραύματα της μετανάστευσης και της φτώχειας. Αυτό που άρχιζε να παίρνει υπόσταση μπροστά στα μάτια μας, όσο η Βίβιαν και εγώ εργαζόμασταν πάνω στις σωματικές μνήμες του μαθήματος πιάνου και πάνω στο σκηνικό που είχε διαδραματίσει με την Άννα, ήταν ότι οι θυσίες αυτές, εκ των οποίων τα μαθήματα του πιάνου δεν ήταν παρά μία μικρή συμβολική επανάληψη, φαινόταν να έχουν επαχθώς χρεωθεί έναντι του καμάτου της μητέρας που ποτέ δεν θα μπορούσε να αποπληρωθεί, και που άφηνε διαρκές και αδυσώπητο συναισθηματικό ισοζύγιο.

Αυτό που ερχόταν συν τω χρόνω ως πιθανόν πιο ζωτικά τραυματικό στοιχείο από αυτό καθ' εαυτό το σαδιστικό τελετουργικό, ήταν ο τρόπος που το ίδιο απετέλεσε μία ανάμνηση-οθόνη για μία πιο αιγισματική μεταβίβαση. Μήπως τα αισθήματα της μητέρας σε ότι αφορά τη θυσία της δεν ήταν τόσο ελεύθερα από συγκρούσεις όσο τα είχε αρχικά καταχωρήσει με το συνειδητό της η Βίβιαν; Μήπως ο σαδισμός που περιεχόταν στο κέρασμα του καφέ από την δασκαλα έδειχνε και ότι και ο χειρονακτικός κάματος της μητέρας αλλά και η απόφαση για μετανάστευση δεν ήταν τόσο ελεύθερη από οργή και μίσος όσο μέχρι τώρα 'ήξερε' η Βίβιαν;

Όπως συνδέαμε τη Βίβιαν να πίνει το ζεματιστό καφέ με τα βάσανα της μητέρας της, και καθώς σκεφτόμασταν τον συναισθηματικό σαδισμό και τον σωματικό πόνο, προσέξαμε πώς η θυσία έμπλεκε και το ίδιο το σώμα της Βίβιαν με τον χειρονακτικό κάματο της μητέρας της. Σε αντίθεση με το περίγραμμα που είχε καταχωρίσει στο νου της η Βίβιαν για την αγάπη και την απαντοχή της μητέρας της, αρχίσαμε μαζί να αναρωτιόμαστε μήπως η οργή και η δυσφορία όχι μόνον ενοικούσαν, εν θερμώ και με πίκρα, μέσα στη μητέρα, έστω χωρίς η μητέρα να το γνωρίζει, αλλά, επιπλέον, μεταδόθηκαν με αιγισματικό τρόπο στη Βίβιαν, σε μορφή που ούτε να σκεφτεί μπορούσε ούτε θυμόταν.

Μόνον όταν όλες αυτές οι συνδέσεις μας έγιναν νοητές, ήμασταν σε θέση να αρχίσουμε να εξετάζουμε το πώς η σεξουαλικότητα στρατεύτηκε επιτυχώς στο ν' αφήσει έξω αυτά τα μη-αναπαραστημένα συναισθήματα. Μαζί με τη Βίβιαν εντοπίσαμε το γενεακό χρέος που βρισκόταν στο κέντρο της θυσίας της σεξουαλικής σκηνης με την Άννα, το τρύπημά της σαν τρόπο μετάδοσης στην Άννα της κατανόησής του τραυματικού πόνου που είχε εγγραφεί στο σώμα της ερωμένης της και που τώρα καταλαβαίναμε ότι ενοικούσε και στην μητέρα της. Όσο τα εν λόγω ίχνη, επενδυμένα πλέον με συναισθημα, άρχιζαν να αναπαρίστανται ψυχικά, ήμασταν πιο έτοιμες να αρχίσουμε να διερευνούμε πώς άλλα, μη-σεξουαλικά μέρη της ζωής της, ήταν επίσης επηρεασμένα από αυτές τις πρώιμες εγγραφές, μέρος των οποίων, ναι μεν υπήρξε

προηγούμενως απρόσιτο στην ψυχαναλυτική διερεύνηση αλλά, στους επομένους μήνες, περιήλθε στο βεληνεκές της σκέψης μας.

Πώς όμως να κατανοήσουμε το ρόλο της ασυνήθιστης εκείνη την ημέρα όρεξής μου για Ελληνικό καφέ, και του ρόλου του στην ανάβλυσή των αναμνήσεων, συναισθημάτων και εξιστορήσεων που διακίνησε; Για μένα ο Ελληνικός καφές είναι συνδεδεμένος με την τρομερή νοσταλγία μου για τη χώρα μου: την κουλτούρα, τους ανθρώπους, την άκοπη ευκολία να μιλάω και ν' ακούω τους άλλους να μιλούν τη μητρική μου γλώσσα. Τα περισσότερα από αυτά τα συναισθήματα ενοικούν σε απώθηση, και επανέρχονται στην επιφάνεια στην ώρα τους, δηλαδή λίγο πριν και λίγο μετά τις καλοκαιρινές μου διακοπές στην Ελλάδα. Βαθύτερη ανάλυση της διαδραμάτισής μου με βοήθησε να δω ότι το (αναπαραστημένο) βίωμα της νοσταλγίας μου για τη χώρα που άφησα πίσω μου, ήταν επιπροσθέτως και μία οθόνη για ένα πρωιμότερο, πολύ λιγότερο αναπαρασταθέν σύστημα τραυμάτων, το οποίο δεν θα διεξέλθω στο άρθρο αυτό.

Την πολύ προσωπική και αυθόρμητη παρόρμησή μου να φτιάξω καφέ κατάληξα να την θεωρήσω σαν μία απρόσκλητη πράξη (Stern, op cit) κάτι που δείχνει πώς ανέλαβα ασυνείδητα την μη-περιγραπτή αλλά όμως επίμονη αίσθηση της αναλυόμενης μου. Η όρεξη για καφέ και η προετοιμασία του μπορεί συνεπώς να νοηθεί σαν ψυχικό παράγωγο του πώς το σεξουαλικό και αισθητηριακό βίωμα της ασθενούς μου γονιμοποίησε το ασυνείδητό μου. Με την επιστροφή της λοιπόν από το ασυνείδητό μου πίσω στο ασυνείδητο της ασθενούς μου, σαν καταλύτης ενός φάσματος συναισθηματικών καταστάσεων (τα δάκρυα, η σιωπηλή αυτοπαρατήρηση), η πράξη μου φαίνεται ότι βοήθησε στο να αναδυθεί κάτι από τα άφατα βιώματα της ασθενούς μου μέσα στον αναλυτικό χώρο με αποτέλεσμα να γίνουν πιο προσιτά στη σκέψη μου και στη σκέψη μας. Η εργασία της μορφοπλαστικότητας, γράφουν οι Botella, «διανοίγει τον ψυχισμό του αναλυόμενου σε αποκλεισμένα συναισθήματα... στην επίγνωση μίας πραγματικότητας οδύνης για την οποία δεν είχε ιδέα... και επιτρέπει στον αναλυόμενο να... μορφοποιήσει αναπαραστάσεις της χωρίς όνομα και χωρίς σχήμα δυστυχίας του (2013, σ. 107).

Κατά την εργασία με την διαστροφική σεξουαλικότητα οι αναλυτές αντανάκλαστικά και συχνά προσανατολίζουν το έργο τους προς το να εντοπίζουν αρχαϊκά τραύματα που επαναδιαδραματίζονται και επιδιώκουν να εντοπίσουν τις αμυντικές λειτουργίες της διαστροφής. Ενώ οι προσεγγίσεις αυτές μπορεί να είναι πολύ χρήσιμες, από πολλές απόψεις, τους διαφεύγει ότι μερικές από τις σεξουαλικότητες αυτές μπορεί να είναι και ασυνείδητες απόπειρες μορφοποίησης, δηλαδή απόπειρες ενός υποκειμένου να έρθουν σε επαφή με βιώματα που δεν έχουν ακόμη πλήρως σχηματοποιηθεί. Με άλλα λόγια, οι συνήθεις τρόποι (αναλυτικής) εργασίας με διαστροφές βασίζονται συχνά στην υπόρρητη – και συνεπώς ανοργάνωτη – υπόθεση εργασίας ότι παρόμοιες σεξουαλικές προέρχονται από εσωτερικούς χώρους οργανωμένους ψυχικά στο επίπεδο της αναπαραστάσης. Κάτι τέτοιο όμως δεν μπορεί να το λαμβανουμε ως *a priori* δεδομένο.

Όταν εννοιολογούμε τις ερωτικές παραβάσεις ως το σεξουαλικοποιημένο υπόλειμμα του αναπασταθέντος τραύματος δεν ορίζουμε πάντα με ακρίβεια το επίπεδο ψυχικής οργάνωσης από το οποίο πηγάζουν οι συμπεριφορές αυτές. Η κατ' αρχήν ανάγνωση της εμμονής των διαστροφικών σαν το είδος καταναγκασμού και καθήλωσης, κάτι που ο Freud (1905) περιέγραψε ως κύρια χαρακτηριστικά της διαστροφικότητας¹¹, μπορεί σε ορισμένες περιπτώσεις να κατανοηθεί και σαν επιβολή στον ψυχισμό μίας έμμονης απαίτησης για ένα συγκεκριμένο είδος ψυχικού έργου: τη διεργασία του μη αναπαραστημένου υλικού σε ψυχικό (υλικό). Αντί για «ξεσπάσματα παρορμήσεων... εκδηλωμένα ως πράξεις (Reed, 2013, σ. 22) η διαστροφή έχει σε μερικές περιπτώσεις προνομιακή θέση έναντι αυτού που ο Levine (2013) αποκαλεί το 'αναπαραστατική επιταγή': την «πίεση για σχηματισμό αναπαραστάσεων και για σύνδεσή τους σε νοήμονες, συναισθηματικά επενδυμένες, συνεκτικές αφηγήσεις» (σ. 45).

Βιβλιογραφία

- Anzieu-Premmereur, C. (2013). The process of representation in early childhood. In Levine, H.B., Reed, G.S., & Scarfone, D. (Eds.). *Unrepresented states and the construction of meaning: clinical and theoretical contributions* (σ. 240-254). London: Karnac.
- Benjamin, J. & Atlas, G. (2015). The 'too-muchness' of excitement; sexuality in light of excess, attachment and affect regulation. *International Journal of Psychoanalysis*, 96, 39-63.
- Bersani, L. (1986). *The Freudian Body*. New York: Columbia University Press.
- Bion, W. R. (1991). *A memoir of the future*. London: Karnac.
- Bion, W.R. (1962). *Second Thoughts*. London: Karnac.
- Bion, W.R. (1970). *Attention and interpretation*. London: Karnac.
- Botella, C & Botella, S. (1978). Two cases of anorexia nervosa. *Journal of Child Psychotherapy*, 4, 119-129.
- Botella, C. (2014). On remembering: the notion of memory without recollection. *International Journal of Psychoanalysis*, 95, 911-936.
- Botella, C. & Botella, S. (2005). *The work of psychic figurability: mental states without representation*. London: Routledge.
- Botella, C. & Botella, S. (2013). Psychic figurability and unrepresented states. In Levine, H.B., Reed, G.S., & Scarfone, D. (Eds.). *Unrepresented states and the construction of meaning: clinical and theoretical contributions* (σ. 95-121). London: Karnac.
- Civitarese, G. (2013). The inaccessible unconscious and reverie as a path of figurability. In Levine, H.B., Reed, G.S., & Scarfone, D. (Eds.). *Unrepresented states and the construction of meaning: clinical and theoretical contributions* (σ. 220-239). London: Karnac.

¹¹ Οι Holtzman & Kulish (2012) παρουσίασαν μία σύγχρονη ανασκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας.

Dimen, M. (2001). Perversion is Us: Eight Notes. *Psychoanalytic Dialogues*, 11, 825-860.

Dimen, M. (2003). *Sexuality, Intimacy, Power*. NY: Relational Perspectives Book Series.

Fonagy, P. & Target, M. (1996). Playing With Reality: I. Theory Of Mind And The Normal Development Of Psychic Reality. *International Journal of Psychoanalysis*, 77, 217-233.

Freud, S. (1905). Three Essays on the Theory of Sexuality (1905). *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud, Volume VII (1901-1905): A Case of Hysteria, Three Essays on Sexuality and Other Works*, 123-246.

Freud, S. (1914). Remembering, repeating and working through. *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud, Volume XII (1911-1913): The Case of Schreber, Papers on Technique and Other Works*, 145-156.

Freud, S. (1915). The unconscious. *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud, Volume XIV*.

Ghent, E. (1990). Masochism, submission, surrender-masochism as a perversion of surrender. *Contemporary Psychoanalysis*, 26, 108-136.

Hartman, S. (2013). Bondless Love. *Studies in Gender and Sexuality*, 14, 35-50.

Holtzman, D. & Kulish, N. (2012). Introduction (pp. 1-14) In Holtzman, D. & Kulish, N. (Eds.) *The Clinical Problem of Masochism*. UK: Jason Aronson.

Laplanche, J. (1999). *Essays on Otherness*. USA: Routledge (translated by J. Fletcher)

Laplanche, J. (2011). *Freud and the Sexual*. USA: Unconscious in Translation (translated by J. Fletcher, J. House, N. Ray)

Levine, H.B. (2013). The colourless canvas: representation, therapeutic action, and the creation of a mind. In Levine, H.B., Reed, G.S., & Scarfone, D. (Eds.). *Unrepresented states and the construction of meaning: clinical and theoretical contributions* (pp. 42-71). London: Karnac.

Loewald, H. (1980) Ego and reality (pp.3-19). In *Collected Papers in Psychoanalysis* (1989). USA: Yale University Press.

Reed, G.S. (2013). An empty mirror: reflections on non-representation. In Levine, H.B., Reed, G.S., & Scarfone, D. (Eds.). *Unrepresented states and the construction of meaning: clinical and theoretical contributions* (pp. 18-41). London: Karnac.

Reed, G.S., Levine, H.B. & Scarfone, D. (2013). Introduction: from a universe of presences to a universe of absences. In Levine, H.B., Reed, G.S., & Scarfone, D. (Eds.). *Unrepresented states and the construction of meaning: clinical and theoretical contributions* (pp. 3-17). London: Karnac.

Scarfone, D. (2011). Repetition: between presence and meaning. *Canadian Journal of Psychoanalysis*, 19, 70-86.

Scarfone, D. (2014). The work of remembering and the revival of the psychoanalytic method. *International Journal of Psychoanalysis*, 95, 965-972.

Stein, R.A. (2006). Unforgetting and Excess, the Re-creation and Re-finding of Suppressed Sexuality. *Psychoanalytic Dialogues*, 16:763-778

Stein, R.A. (2008). The Otherness of Sexuality: Excess. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 56:43-71.

Stern, D. (2010). *Partners in thought: working with unformulated experience, dissociation and enactment*. London: Routledge.

Stoller, R. J. (1991). *Pain & passion: A psychoanalyst explores the world of S & M*. New York: Plenum Press.

Stoller, R. J. (2009). *Sweet dreams: Erotic plots*. London: Karnac.

Vermote, R. (2011). On the value of ‘Late Bion’ to analytic theory and practice. *International Journal of Psychoanalysis*, 92, 1089-1098.

Winnicott, D.W. (1965). *Maturational Processes and the Facilitating Environment: Studies in the Theory of Emotional Development*. London: Hogarth Press.

Winnicott, D.W. (1974). Fear of breakdown. *International Review of Psychoanalysis*, 1, 103-107.